
Högsta domstolen

NJA 2008 s. 805 (NJA 2008:67)

Målnummer:	Ö4397-06	Avdelning:	2
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2008-07-09		
Rubrik:	En företagsrekonstruktör har i gäldenärens efterföljande konkurs förklarat sig kvitta sitt anspråk på ersättning mot en redovisningsfordran som gäldenären haft mot rekonstruktören. Frågan om skäligheten av ersättningsanspråket har ansetts kunna prövas genom utdelningskländer. Även fråga om preskription enligt 18 kap. 9 § handelsbalken.		
Lagrum:	<ul style="list-style-type: none">• 4 kap. 4 § lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion• 10 § förmånsrättslagen (1970:979)• 5 kap. 15 § konkurslagen (1987:672)• 18 kap. 9 § handelsbalken (1736:0123 s. 2)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1974 s. 161• NJA 1916 s. 242• NJA 2000 s. 31• NJA 2000 s. 78• NJA 2000 s. 137		

REFERAT

Den 16 april 2003 beslutades om företagsrekonstruktion för Järn & Trä i Henån AB. B.A. utsågs till rekonstruktör. Efter begäran av B.A. upphörde företagsrekonstruktionen genom beslut den 26 maj 2003. Dagen därefter försattes bolaget på egen begäran i konkurs vid Stenungsunds tingsrätt.

Bland bolagets tillgångar ingick medel på ett administrationskonto som B.A. förvaltat enligt ett särskilt med bolaget ingånget administrationsavtal. När B.A. i augusti 2003 redovisade behållningen på kontot till konkursboet avräknade han ett belopp om 489 348 kr avseende arvode och kostnadsersättning för åtgärder under företagsrekonstruktionen.

I sitt ursprungliga utdelningsförslag tog konkursförvaltaren upp B.A:s krav på ersättning som en fordran och betraktade det innehållna beloppet som en förskottsutdelning. Utdelningen föreslogs utgå med samma belopp som B.A. innehållit.

Staten riktade invändning mot den föreslagna utdelningen till B.A. och yrkade att utdelningen skulle reduceras till skäligen ansedda 300 000 kr varvid det belopp som frigjordes skulle tillfalla borgenärer med förmånsrätt enligt 12 § förmånsrättslagen (1970:979). I yttrande till tingsrätten förklarade konkursförvaltaren att hon inte hade något att invända mot att utdelningen minskades och att frigjort belopp delades ut i enlighet med vad staten yrkat. Konkursförvaltaren ansåg dock att utdelningen till B.A. borde fastställas till 378 098 kr.

Tingsrätten, som fann att staten varit oförhindrad att framställa invändning mot storleken av B.A:s fordran i samband med rättens prövning av utdelningsförslaget och som delade konkursförvaltarens bedömning i fråga om skälighets ersättning, återförvisade utdelningsförslaget till konkursförvaltaren.

Stenungsunds tingsrätt

Förvaltaren gav in ett nytt utdelningsförslag till Stenungsunds tingsrätt. I det nya förslaget togs B.A:s fordran upp till 378 098 kr, medan det innehållna beloppet (489 348 kr) betecknades som förskottsutdelning. Utdelningen föreslogs utgå med samma belopp som fordran tagits upp till. Förmånsrätt

angavs föreligga enligt 10 § första stycket 2 förmånsrättslagen. I en not sades att B.A. "har att återbetala 111 250 kr av lyft förskottsarvode till konkursboet".

Tingsrätten (rådmannen Lars Samuelson) fastställde förvaltarens utdelningsförslag i beslut den 13 januari 2006. I den nu aktuella delen anförde tingsrätten följande.

Rekonstruktören har efter konkursutbrottet haft tillgång till konkursgäldenärens medel på ett s.k. administrationskonto och "tvångskvittat" sitt arvodesanspråk mot kontomedlen genom att vid överföring av medlen till konkursförvaltaren innehålla ett belopp motsvarande arvodesanspråket. En sådan "nettoöverföring" har gett förvaltaren befogad anledning att i utdelningsförslaget ta upp arvodesanspråket som en fordran och att betrakta det innehållna beloppet som en förskottsutdelning. Därmed har staten varit oförhindrad att i samband med rättens prövning av utdelningsförslaget framställa invändning mot fordran. I fråga om skäligheten av beloppet delar tingsrätten förvaltarens bedömning.

Hovrätten för Västra Sverige

B.A. överklagade i Hovrätten för Västra Sverige. Han yrkade i första hand att hovrätten skulle undanröja tingsrättens beslut att fastställa utdelningsförslaget och återförvisa målet i denna del till tingsrätten för förnyad prövning, i andra hand att hovrätten skulle fastställa utdelningen till honom till 489 348 kr.

Som grund för sin talan anförde B.A. i huvudsak följande. - Han hade gjort en tillåten kvittning mellan sin fordran på arvode och konkursboets redovisningsfordran på honom. En sådan kvittning kunde inte prövas i ett förfarande angående fastställande av utdelningsförslag. - Konkursförvaltaren hade begärt komplettering av honom avseende bl.a. tidsåtgång. Eftersom hon härefter inte hört av sig angående kvittningen hade hon aktivt godkänt den. Kvittningen kunde därför inte prövas i samband med ett långt senare upprättat utdelningsförslag. - Rätten att klandra kvittningen var preskiberad enligt reglerna i 18 kap. 9 § HB, eftersom mer än ett år förflutit sedan han avlämnat sin slutredovisning till konkursförvaltaren. - Det av honom yrkade arvodet var skäligt.

Hovrätten (hovrättslagmannen Ann-Christine Persson, hovrättsrådet Eva Lönqvist och tf. hovrättsassessorn Eva Fernqvist, referent) anförde följande i beslut den 4 oktober 2006.

Arvode till en rekonstruktör kan prövas i ett särskilt domstolsärende enligt 4 kap. 4 § andra stycket lagen om företagsrekonstruktion. Denna möjlighet hindrar emellertid inte att skäligheten av arvodet prövas vid fastställande av utdelningsförslag på samma sätt som gäller beträffande andra tvistiga fordringar. En sådan dubbel prövningsmöjlighet förutsågs redan vid införandet av förmånsrättslagen och bedömdes inte vålla några komplikationer i rättstillämpningen (se prop. 1970:142 s.126).

Av NJA 1971 s. 122 följer att en rekonstruktör under vissa förutsättningar har rätt att kvitta sin fordran på arvode mot konkursboets redovisningsfordran. Vidare följer av NJA 2001 s. 805 att kvittningsrätten kan prövas inom ramen för fastställande av ett utdelningsförslag. Det gäller såväl motfordringens existens och omfattning som möjligheten att avräkna den.

I nu aktuell konkurs har något bevakningsförfarande inte ägt rum. Istället har konkursförvaltaren upprättat ett förslag till utdelning med de fordringar och förmånsrätter som dittills hade gjorts gällande. Mot förslaget har härefter invändningar kunnat göras hos rätten. Konkursförvaltaren har således inte, såsom B.A. påstått, kunnat godkänna kvittningen genom underlåtenhet att invända mot den. Att konkursförvaltaren inte hört av sig till B.A. efter att ha begärt komplettering av uppgifter utgör således inte något hinder mot att kvittningen prövas i samband med fastställande av utdelningsförslaget.

B.A. har vidare gjort gällande att rätten att klandra hans arvode är preskiberad enligt reglerna i 18 kap. 9 § HB. Frågan är om rekonstruktörens uppdrag varit av sådan karaktär att det varit fråga om sådan "syslomens förrättning" som

avses med ovannämnda bestämmelse. Av HD:s avgöranden NJA 2000 s.31 och s.137 får anses följa att tillämpning av bestämmelsen inte bara förutsätter att syslomannens uppdrag innefattat förvaltning av medel med redovisningskyldighet utan även att förvaltningen av medlen utgjort den väsentliga delen av uppdraget.

B.A. har visserligen vid utförandet av sitt uppdrag som rekonstruktör förvaltat gäldenärens medel genom att han överfört dessa till ett särskilt rekonstruktionskonto. Han har även ombesörjt utbetalningar för den löpande verksamheten. Dessa förvaltningsåtgärder har emellertid inte utgjort den väsentliga delen av B.A:s uppdrag. Åtgärderna har endast utgjort ett led i hans uppdrag att som rekonstruktör undersöka om och i så fall hur gäldenärens verksamhet kunde fortsättas samt om det fanns förutsättningar för att träffa en ekonomisk uppgörelse med gäldenärens borgenärer. Någon invändning beträffande B.A:s medelsförvaltning som sådan har heller inte gjorts. I stället gäller invändningarna det antal timmar som B.A. lagt ned på arbetet innan han beslutade att syftet med rekonstruktionsförfarandet inte kunde uppnås. Med hänsyn till det anförda finner hovrätten att bestämmelsen i 18 kap. 9 § HB inte utgjort hinder mot att pröva kvittningen i samband med fastställande av utdelningsförslaget.

I fråga om bedömningen av skäligheten av B.A:s arvode gör hovrätten ingen annan bedömning än den tingsrätten gjort. Tingsrättens beslut att fastställa utdelningsförslaget skall alltså inte ändras.

Hovrätten lämnade B.A:s begäran om återförvisning utan bifall och avlog överklagandet.

Högsta domstolen

B.A. överklagade och yrkade i första hand att HD skulle återförvisa utdelningsförslaget till tingsrätten för förnyad prövning, i andra hand att HD skulle fastställa utdelning till honom med 489 348 kr.

Skatteverket bestred ändring.

HD meddelade prövningstillstånd i målet med den begränsningen att hovrättens bedömning av skäligheten av B.A:s arvode skulle stå fast.

Målet avgjordes efter föredragning.

HD (justitieråden Gertrud Lennander, Dag Victor, referent, Ella Nyström, Stefan Lindskog och Lena Moore) meddelade den 9 juli 2008 följande beslut.

Skäl

Under rubriken Bakgrund lämnades inledningsvis en redogörelse för vad som förevarit i målet i överensstämmelse med vad som har redovisats inledningsvis i referatet. Härefter anförde HD följande.

Rätt till skälig ersättning

Enligt 4 kap. 4 § första stycket lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion har rekonstruktören i ett förfarande om företagsrekonstruktion rätt till ersättning för arbete och de utlägg som uppdraget krävt. Arvodet får dock inte bestämmas till ett högre belopp än som kan anses utgöra skälig ersättning för uppdraget. Enligt andra stycket skall rekonstruktörens rätt till ersättning prövas av rätten på begäran av rekonstruktören eller gäldenären (och i visst fall också på begäran av borgenär).

Av 4 kap. 6 § framgår att ersättningen skall betalas av gäldenären.

Frågan om ersättning till rekonstruktören kan också prövas som ett självständigt tvistemål. Även i det fallet är den materiella regleringen i lagen om företagsrekonstruktion tillämplig.

När gäldenären gått i konkurs utgör rekonstruktörens anspråk på ersättning för arbete och utlägg en konkursfordran. Enligt 10 § första stycket 2 och andra

stycket förmånsrättslagen är en sådan fordran, i den mån beloppet med hänsyn till omständigheterna är skäligt och avser tid inom sex månader innan konkursansökningen gjordes, förenad med allmän förmånsrätt.

Detta innebär att frågan om vad som utgör skälig ersättning kan aktualiseras som en utdelningsfråga i konkursen. Det saknas anledning att anta att detta inte skulle vara fallet också om fordran skulle avse tid som inte omfattas av förmånsrätten. Prövningen får alltså kunna anses omfatta inte endast i vad mån förmånsrätt föreligger utan också omfattningen av konkursfordran som sådan.

I det nu aktuella fallet har emellertid rekonstruktören inte gjort gällande någon fordran i konkursen. Han har i stället avräknat (kvittat) sitt krav på ersättning mot tillgångarna på det administrationskonto som han förvaltat för gäldenärens räkning.

Kvittning i konkurs

Bestämmelser om kvittning i konkurs finns i 5 kap. 15 § konkurslagen (1987:672). Av dessa framgår att en borgenär kan använda en fordran hos gäldenären som får göras gällande i konkursen till kvittning mot en fordran som gäldenären hade mot honom när konkursbeslutet meddelades.

Möjligheten att kvitta i konkurs innebär i praktiken att den borgenär som har en kvittningsskild fordran hos gäldenären kan få ersättning för denna med företräde framför andra borgenärer oberoende av vilken rätt till utdelning som han skulle ha haft om fordran i stället gjorts gällande i konkursen.

Om en borgenär förklarar sig kvitta i en konkurs har konkursförvaltaren alltid möjlighet att väcka en särskild talan mot borgenären om betalning för gäldenärens huvudfordran och på så sätt få kvittningsrätten prövad. I förevarande fall har förvaltaren inte väckt någon sådan talan. Frågan är om kvittningsrätten i ett sådant fall i stället kan bli föremål för prövning inom ramen för en klandertalan mot utdelningsförslaget.

Enligt 1921 års konkurslag var bevakningsförfarande i princip obligatoriskt. Ett kvittningsyrkande kunde bli föremål för särskild rättegång, men prövades - även om bevakning inte erfordrades (jfr numera 5 kap. 17 § andra stycket konkurslagen) - i regel, eventuellt efter jäv, i bevakningsförfarandet. Det torde inte ha förekommit att en kvittningsåtgärd redovisades i utdelningsförslaget och prövades i anledning av utdelningskländer (Welamson, Konkursrätt, 1961, s. 509 f.). Sedan bevakningsförfarandet gjorts fakultativt (se numera 9 kap. 1 § konkurslagen) och används allt mer sällan får frågan anses ha kommit i ett annat läge. En hel rad frågor förutsätts numera kunna och bör lämpligen prövas genom klandertalan mot utdelningsförslaget. Det saknas anledning att anse att detta inte skulle gälla även rätten till kvittning i konkurs. (Jfr Palmér och Savin, Konkurslagen. En kommentar. Del II, s. 11:9.)

Det kan tilläggas att en prövning av rätten att kvitta i konkurs bör kunna påkallas av en borgenär även om konkursförvaltaren inte skulle ha redovisat kvittningen i utdelningsförslaget.

I förfarandet har inte annat gjorts gällande än att B.A. i och för sig haft rätt att kvitta sin fordran på konkursgäldenären mot dennes redovisningsfordran. Den invändning som framförts gäller enbart skäligheten av fordran eller med andra ord storleken av den fordran som B.A. skulle ha kunnat göra gällande i konkursen. HD har tidigare beslutat att hovrättens bedömning i den delen skall stå fast.

B.A. har emellertid mot utdelningsförslaget också gjort gällande att kvittningen inte kan prövas i utdelningsförfarandet därför att konkursförvaltaren aktivt skulle ha godkänt kvittningen genom att inte höra av sig efter det att hon begärt komplettering av honom avseende bl.a. tidsåtgång. Även med bortseende från att denna underlåtenhet inte kan anses innebära att förvaltaren skulle ha ingått ett kvittningsavtal, kan invändningen inte vinna beaktande med hänsyn till att det inte ingår i en förvaltares behörighet att träffa kvittningsavtal varigenom reglerna om kvittning i konkurs åsidosätts (NJA

2000 s. 78). Detta innebär att frågan om och i vilken utsträckning en fordran som lagts till grund för kvittning är sådan att den kunnat göras gällande i konkursen kan bli föremål för prövning i utdelningsförfarandet, oberoende av om konkursförvaltaren ingått ett kvittningsavtal eller inte.

Preskription

B.A. har vidare gjort gällande att rätten att klandra det av honom framställda anspråket är preskriberad enligt reglerna i 18 kap. 9 § HB. Av den bestämmelsen framgår att den som vill klandra en sysslomans förrättning skall göra detta "inom natt och år" efter det att sysslomannen lämnat sitt sysslomannaskap och "redo och räkning gjord är av honom".

B.A. var i förfarandet för företagsrekonstruktion av rätten utsedd rekonstruktör. Som sådan hade han uppgifter (se 1 kap. 2 § och 2 kap. 12 och 13 §§ lagen om företagsrekonstruktion) som gör att han var att anse som syssloman i den mening som avses i 18 kap. HB. I de uppgifter som enligt lag åligger en rekonstruktör ingår inte medelsförvaltning. B.A. hade emellertid i anslutning till sitt uppdrag slutit ett särskilt administrationsavtal med gäldenären som innefattade medelsförvaltning.

B.A. lämnade redovisning för sitt uppdrag i augusti 2003. Invändning mot hans ersättningsanspråk framfördes först i augusti 2005 i samband med prövningen i tingsrätten av det första utdelningsförslaget.

De invändningar som riktats mot skäligheten av den ersättning som B.A. begärt för sitt sysslomannaskap rör emellertid inte medelsförvaltningen enligt administrationsavtalet utan gäller skäligheten av de arvodesanspråk som han framställt som av rätten utsedd rekonstruktör. Rätten att göra invändningar mot B.A:s anspråk på sådan ersättning var därför inte preskriberad när invändningarna framställdes.

Betalningsskyldighet

Som redovisats ovan anges det i det utdelningsförslag som tingsrätten fastställt att B.A. skall återbetala 111 250 kr av lyft förskottsarvode till konkursboet. Skrivningen sammanhänger med att konkursförvaltaren betraktat det på redovisningsfordran avräknade beloppet som en förskottsbetalning.

Bestämmelser om förskottsbetalning finns i 11 kap. konkurslagen. Av bestämmelserna (se särskilt 16 §) framgår att den som har fått förskottsbetalning, i överensstämmelse med äldre rätt (se NJA 1916 s. 242 och NJA 1974 s. 161), är skyldig att återbetala medlen om det i utdelningsförfarandet visar sig att han saknar rätt att behålla vad som betalats till honom.

Att någon i konkurs förklarar sig kvitta en fordran hos en konkursgäldenär mot en fordran som gäldenären har hos honom innebär inte att han erhållit någon förskottsbetalning i konkurslagens mening. I den mån som det vid prövning i utdelningsförfarandet visar sig att han inte haft rätt att kvitta i den omfattning som han gjort gällande måste han emellertid, på i princip samma sätt som vid förskottsbetalning, anses skyldig att betala den del av gäldenärens huvudfordran mot honom som enligt prövningen återstår oreglerad.

Att en borgenär kvittningsvis tillgodogjort sig ett visst belopp bör lämpligen redovisas i utdelningsförslaget. Med hänsyn till vad som ovan anförts saknas vidare anledning att redovisa kvittningen på annat sätt än enligt sin verkliga innebörd. Att ett avräknat/kvittat belopp i ett utdelningsförslag i stället redovisas som en förskottsbetalning kan emellertid, med beaktande av att detta inte medför någon skillnad i sak, inte anses vara något sådant fel som utgör hinder mot att fastställa förslaget.

Det kan här tilläggas att det genom ett lagakraftvunnet utdelningsförslag, på samma sätt som i fråga om beslut i jävsprocess, är avgjort vilken rätt som tillkommer den prövade fordringen i konkursen (men inte utom konkursen, jfr 9 kap. 19 § konkurslagen). Om en kvittningsfråga prövats i endera ordningen och konkursförvaltaren därefter väcker talan om betalning för gäldenärens

huvudfordran, är borgenärens kvittningsrätt en fråga om rätt i konkursen och således slutligt avgjord.

Slutsats

Vad som nu anförts innebär att det avgörande som hovrättens beslut innehåller skall fastställas.

HD:s avgörande

HD fastställer hovrättens avgörande.

HD:s avgörande meddelat: den 9 juli 2008.

Mål nr: Ö 4397-06.

Lagrum: 4 kap. 4 § lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion, 10 § förmånsrättslagen (1970:979), 5 kap. 15 § konkurslagen (1987:672), 18 kap. 9 § HB.

Rättsfall: NJA 1916 s. 242, NJA 1974 s. 161, NJA 2000 s. 31, NJA 2000 s. 78 och NJA 2000 s. 137.

Sökord: Kvittning i konkurs; Utdelningsförslag; Klander; Företagsrekonstruktion; Rekonstruktör; Syssloman; Preskription; Förskottsbetalning
